

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Studien zur Briefliteratur Deutschlands im elften Jahrhundert

Erdmann, Carl

Stuttgart, 1986

4. Phraseologische Parallelen in den Hildesheimer Briefen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68934](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68934)

- H 50: Nr. 3. 16. 43.
 H 52: Nr. 1. 17. 23. 24. 44. 45. — 73.
 H 53: Nr. 7. 8. 13. 22. 24. 29. 30. 46. 47.
 H 59: Nr. 14. 20. 23. — 90.

b) Scholarenbriefe:

- H 9: Nr. 48. 49. 72. 76. 82. 83.
 H 27: Nr. 48. 50. 51. 52. 78. 90. 96.
 H 36: Nr. 51. 53. 54. 55. 56. 57. 78. 80. 88. 92.
 H 37: Nr. 58. 97.
 H 38: Nr. 71. 78. 84. 91. 98.
 H 39: Nr. 50. 73. 78. 86. 91. 93. 99.
 H 40: Nr. 49. 51. 52. 59. 60. 78. 81. 84. 87. 89. 100.
 H 41: Nr. 52. 61.
 H 42: Nr. 57. 59. 60. 62. 73. 77. 78. 84. 89. 101.
 H 44: Nr. 58. 63. 64. 79.
 H 45: Nr. 55. 65. 66. 67. 85. 94.
 H 48: Nr. 54. 56. 62. 63. 65. 68. 69. 80. 92. 95.
 H 49: Nr. 53. 55. 66. 67. 68. 70. 74. 75. 88.
 H 57: Nr. 61. 64. 69. 70.

5. Die Hildesheimer Texte und Meinhard

Vgl. oben S. 219. Die Zählung der Beispiele setzt die Nummern des Exkurses 4 fort.

H 4 und 8 (Hezilo?)

102. H 4 *Cui si beneficiis certare, si par pari aggrededer reddere, videar inconsultus, si sperarem; insanus, si inciperem.* H 8 *Huic si dando respondere, si beneficiis aggrededer certare, stultus videri, insanus possem iudicari.*

103. H 4 *Popularis enim et nunc usitata trivialis amicitia, illam dico, quam sola remunerandi spes conciliat, quam verius fenori, non benevolentiae, creditori, non amico ascripseris, ad arcem tuae mentis . . . non admittitur, non aspirat.* H 8 *Amicitia enim illa, quae nunc usitatur . . ., scilicet dare et recipere, quae creditoris, immo venditoris potius est quam amici, illa inquam amicitia apud te locum non obtinet.*

104. H 4 *decreverimque, quantum ad me, eniti, ne tu unquam de me iure dixeris: alium putavi.* (Dazu H 49, oben S. 306 Nr. 74 und S. 213 Anm. 3)

105. H 8 *apud te locum non obtinet.*

Meinhard

H 75 *si sperare praesumam, quam insolens, si affirmare ausim, plane insanus . . . videar.* Auch H 76 *quae si ipse aestimare coneris, insipiens, [si] explicare contendis, insanus videaris.*

H 65 *Nam popularis illa et regia via, qua beneficia non dari et reddi, sed credi et solvi assolent, si tamen hoc gratificari et non potius negotiari dixeris, illa inquam via ad altissimum ingenium vestrum non attingit, non aspirat.*

H 74 *profecto enitar, ne unquam de me iure dixeris: alium putavi.*

H 26 *apud me obtineat locum.*

H 23 (Hezilo)

106. *praesentissimus.*
107. *Gruß: in caelis coronam iustitiae.* (Vgl. 2. Tim. 4, 8.)
108. *non certior quam cupidior didici.*
109. *quam diligenti constantia, quam constanti diligentia tuae provideras personae.*
110. *de die in diem.*
111. *desiderio tui, quo langueo, satisfacturus.*
112. *super ... ecclesia, super exterminata inquam Christi vinea, quam nunc temporis non solum vulpeculae demoliuntur, sed singulares feri ad libitum depascuntur.* (Dazu H 24 *ille singularis ferus*; Libl. I, 472, 31 *cape vulpeculas, quae Christi vineam demoliuntur, congrederi singulari fero, qui eam depascitur.*)
113. *deditissima devotione.*
114. *te ... , cuius incolomitas ita est mihi optata ut vacillanti ecclesiae ... necessaria.*
115. *Haec hactenus.* (Dazu H 42 *Haec hactenus*; Libl. II, 46, 27: *Sed haec hactenus.*)
116. *causam suam, quae ... per se sibi confidit sufficitque.*
117. *Si quis ... locus meae relinquatur parvitati.*

H 24 (Hezilo)

118. *ingens affectus.*
119. *disciplinam situ quodam negligentiae oblitteratam.*
120. *ut essent de eo per me, quod ille ait, omnia protinus alba.*
121. *Facultates, unde ... familiae subveniri, unde ... officinae perfici, unde incertis fructuum proventibus occurri, diversis temporum calamitatibus con-*

Meinhard

- H 61, 65, 76, 105, M 5, 14, 38 *praesentissimus.*
- M 25 *Gruß: in illa die iusticie coronam.* (Vgl. H 105 im Schlußwunsch.)
- H 78 *non certiozem quam gratiozem ... occasionem.*
- H 74 *personae tuae administrationem et diligenti constantia et constanti diligentia obeas.*
- H 73, M 2, 25 *de die in diem.*
- H 71 *vestri desiderium, quo langueo ... solari.* H 73 *desiderium vestri, quo langueo, scribendo solari.*
- M 7 *consulite ecclesiae ... , vineae Christi inquam consulite, quam iam non vulpecule demoliuntur, sed singulares fere exterminare et depascere moliantur.* (Vgl. Cant. 2, 15 *Capite nobis vulpes parvulas, quae demoliuntur vineas*; Ps. 79, 14 *exterminavit eam aper de silva, et singularis ferus depastus est eam.*)
- M 6 *deditissimam ... devotionem.*
- H 66 *vobis ... , cuius mihi nobilitas tam est cognitissima quam incolomitas optatissima.*
- H 66 *Sed haec hactenus.* H 78a *Sed haec hactenus.*
- H 66 *causa mea ... per se sibi confidat et sufficiat.*
- H 76 *Si quis ... locus nostrae quoque detur mediocritati.*

H 68 *ingens vester affectus.*

M 19 *disciplinam ... situ quodam et negligentia ... obisse.* (Vgl. auch M 14.)

H 73 *nam, ut ille ait, per me sunt omnia protinus alba.* (Persius I, 110.)

M 37 *Solacium enim, quo ille ... facultates nostras ... vindicaverat, quo ille nobis contra proventuum varietatem consuluerat, ... quo ille diversis tempo-*

suli, unde . . . necessaria oportuit provideri . . . , dilapidavit.

122. adeo infirmari, ut citra extremum obitus articulum iam palpitare viderer.

123. Verbosius . . . naeniam tractarem, nisi quod praecordialis mihi dolor recrudescit.

124. se non deserens.

125. et ut quidam ait, velo remigis addat opem.

H 25 (Hezilo)

126. velint nolint. (Vgl. Libl. I, 496, 15 u. 497, 7 vellet nollet.)

H 47 (Hezilo)

127. in tot ac tantis . . . curarum aestibus. (Vgl. Aug. ep. 27 tantis curarum aestibus.)

128. ex tuo arbitrato et sententia.

H 52 (Lehrer)

129. opinatissimae indoli.

130. difficiliorem nunc reformandi . . . operam mihi augurans.

H 53 (Hezilo)

131. tibi administrationem quasi tela certaturo absens suggeram.

132. Favor tuus iustior quam proclivior.

H 59 (Lehrer B.)

133. Gruß: quicquid homini ab homine dignissimum exoptari poterit.

rum calamitatibus occurrerat, illud denique, quo ille nobis . . . remedium providerat, . . . amisimus.

M 31 id putes sanum esse tantillum citra extremum mortis articulum palpitare.

H 70 Non . . . pro materia scribam, ne dolor ipse scribendo mihi recrudescat.

H 73 se ipsos non deserent.

H 61 ut ille ait, vela damus, quamvis remige navis eat (Ovid Trist. 5, 14, 44). Ebenso H 81, M 30.

M 23, 25 velim, nolim. M 5 velit nolit.

H 77 Tantus enim curarum aestus. (Vgl. oben Exkurs 2 Nr. 4; Vergil Aen. 8, 19 magno curarum fluctuat aestu.)

M 3 e vestro arbitrato et sententia.

H 78 opinatissimae certe indolis.

H 69 nobisque negotiosior opera reformandi fuerit.

H 61 absentes . . . quasi tela aliqua vobis in hoc certamen porrigeremus.

M 16 favor vester gravior sit quam proclivior.

M 7 Gruß: quicquid homini ab homine prestari potest melius. (Vgl. M 9, auch M 3; Terenz Eun. 232 homini homo quid praestat?)

Die angeführten Hildesheimer Briefe sind sämtlich solche, die wir Bernhard zuwiesen. Die übrigen weisen nur wenige und unbedeutende Parallelen zu Meinhard auf: 134. H 3 (Lehrer) *animae tuae aeternum erit subsidium*, dazu Meinhard M 37 *animae tuae aeternum praesidium . . . comparabis*, auch M 38 *aeternum animae vestrae remedium comparetis*. 135. H 5 (Hezilo) *ne nostro gladio iugulemur* (ähnlich

Bernhard Libl. I, 506, 13; 507, 22; II, 46, 34), dazu Meinhard M 16 *et ut aiunt suo se gladio iugulat* (ist Sprichwort, vgl. Otto, Sprichwörter S. 154). 136. H 22 (Hezilo) *in aurem vobis dixero*, dazu Meinhard H 71 *in aurem volo vobis . . . dictum*. 137. H 36 (Scholar) *puta serio dictum*, dazu Meinhard H 73 *Dictum puta de ceteris* (*dictum puta* mehrfach bei Terenz). 138. H 49 (Scholar H.) *ut verum fatear*, dazu Meinhard H 78, M 11, 21 *ut verum fatear*, M 2 *ut vere fatear*.

Weiter notieren wir: Das bei Meinhard beliebte *unice* (oben Exkurs 2 Nr. 157) erscheint in der gleichen Weise in Hildesheimer Briefen, nämlich H 47 *unice dilecto*, H 52 *diligentem te unice*, auch im Scholarenbrief H 40 *unice rogamus*. Die Wörter *ausim*, *certe*, *deditissimus*, *domesticus* (übertragen), *inhumanus*, *insinuare*, *luctuosus*, *persona* (= Amt), *respondere* (= entsprechen), die bei Meinhard häufig sind und bei ihm als charakteristisch angesprochen werden könnten, kommen auch in den Hildesheimer Briefen vor. Umgekehrt fallen *insistere aliquid* und *nisi quod* (= aber) in den Hildesheimer Briefen und Streitschriften als häufig auf, erscheinen aber auch bei Meinhard.

Zum Abschluß fügen wir noch eine Anzahl Parallelen zwischen den Streitschriften Bernhards und den Briefen Meinhards von Bamberg hinzu.

Bernhard (Libl.)	Meinhard
139. II, 33, 26 <i>furiam exsufflavit</i> (Absetzung des Konstanzer Bischofs).	H 70 <i>furiae . . . exufflationem</i> (Absetzung der Kaiserin).
140. II, 38, 8 <i>in collisione duorum lapidum contrita</i> .	H 70 <i>in hac duorum silicum collisione conquassati</i> .
141. II, 47, 17 <i>Amori modum suadens perdes operam</i> .	M 9 <i>exacto amori difficile modum persuaseris</i> .
142. II, 47, 22 <i>Tu tibi, moneo, non desis</i> . (Sächs. Bericht SS. VI, 722, 51 <i>ne sibi . . . ipse deesset</i> .)	M 13 <i>ne tibi ipse defueris</i> . (Vgl. M 30 <i>nisi ipse tibi, quod absit, defueris</i> .)
143. I, 473, 33 <i>in Christo, qui totus ubique est</i> .	M 14 <i>in eo, qui totus ubique est</i> .
144. I, 473, 40f. Widmungsbriefschluß: <i>spiritu consilii et fortitudinis</i> (Is. 11, 2) <i>et vobis inspirante</i> usw. (Vgl. H 13 <i>Spiritus gratiae et consilii inspiret vobis</i> .)	M 7 Briefschluß: <i>Spiritus consilii et fortitudinis asspiret vobis</i> .
145. I, 496, 29 <i>absolutae sanitati est restitutus</i> .	H 66 <i>absolutae sanitati reconciliatum</i> .
146. I, 498, 8f. <i>sede, cui non ab homine neque per hominem</i> (vgl. Gal. 1, 1), <i>sed sola dei praedestinatione impositus est</i> .	H 76 <i>Non ab homine neque per hominem, sed per solam domini praedestinationem electo</i> .
147. I, 516, 20 <i>accuser inconsultae electionis</i> .	M 37 <i>tam consulte electionis penitere</i> .